

ИСТОРИЧЕСКИ МЕТАМОРФОЗИ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ ЗАДАЧИ НА АРХИТЕКТИТЕ В БЪЛГАРИЯ И БАВАРИЯ ОТ КРАЯ НА XIX ВЕК ДО ДНЕС

Стоян Тодоров¹

HISTORICAL METAMORPHOSIS OF THE PROFESSIONAL TASKS OF ARCHITECTS IN BULGARIA AND BAVARIA FROM THE END OF THE 19TH CENTURY TO THE PRESENT

Stoyan Todorov

Abstract:

The establishment and the development of the profession of architect in independent Bulgaria took place under the influence of two historical circumstances. The objective needs for modern territorial planning and a wide range of public and private buildings predetermined the involvement of architects in the development of the living environment. The inclusion of Bulgaria in the interaction of construction cultures in Europe gave rise to the need of architects to acquire knowledge and skills developed in numerous foreign architectural schools. From the end of the 19th century until today, Bulgarian architects went through many transformations of their roles defined by society. They became participants in the distinction between territorial planning and creation of buildings, between planning, designing, managing, and realising architectural structures. The history of the architectural guild had times when society gave architects the key role in shaping the living environment and charged them with the responsibility for every building. There were times when most of the architects became drafters and lost the opportunity and the ability to create buildings.

At the same time, the history of the architectural guild in Bavaria took place with its own peculiar processes. The comparison of the framework conditions in the construction environments of both countries shows how far the Bulgarian architectural practice has moved away from the professional realisation of the architects in Bavaria. It also shows the extent to which society in Bulgaria has alienated architects from their true vocation of being the leading figures in the overall process of creating buildings.

Keywords:

architect, Bavaria, building, Bulgaria, construction, design, profession, tasks

1. ВЪВЕДЕНИЕ

По българските земи има останки от антични тракийски, древногръцки и римски и средновековни византийски, български и османски строежи с изключителна културна

---

¹ Архитектурно бюро; адрес; имейл: ST Architekten GmbH, Eduard-Schmid-Str. 2, D-81541 München; stoyan.todorov@st-architekten.com

ценност както като монументални паметници сами по себе си, така и като възплъщения на съхранени и изгубени строителни знания и умения на техните създатели.

Новосъздадената в края на 19-ти век българска държава поражда своята архитектурна гилдия в хода на интегрирането на страната в европейското културно пространство. При своите политически трансформации през всички тези години обществото поставя рамкови условия за упражняване на професията архитект, които в определени исторически периоди деформират нейното практикуване и то получава като последица непълноценна жизнена среда.

Като контрапункт на това развитие в България стои историята на професията архитект в Бавария.

2. УСТАНОВЯВАНЕ НА АРХИТЕКТУРНАТА ПРОФЕСИЯ В БЪЛГАРИЯ ПОД ВЛИЯНИЕТО НА ЗАПАДНОЕВРОПЕЙСКИ СТРОИТЕЛНИ КУЛТУРИ

2.1. Историческа първа среща на българските строителни традиции с европейската строителна култура в независима България

При своето национално освобождение България наследява разпоредбите на *Благоустройствен закон в Турция*, в който са определени участниците в строителния процес. Тук фигурират „стопани“, „притежатели на сгради“, „компани“, „градски съвет“, „кметство“, „махленски имами“, „махленски мухтари“ (старейшини), „полицейски чиновници“, „общински чиновници“, „архитекти“, „строители и поправители на сгради“, „съдебни власти“. [1]

След превръщането ѝ от провинция на Османската империя, където са прилагани в строителството архитектурни и инженерни знания както от майстори-строители от самобитни и поликултурни строителни школи, така и от чуждестранни архитекти, в самостоятелна държава в България започва трансформация на строителната гилдия (дюлгерски, ковашки, дърводелски и др. еснафи), повлияна от две исторически обстоятелства:

- обективните потребности на страната от териториално планиране и от публични и частни строежи и
- необходимостта от усвояване на знания и умения, развивани в архитектурни и инженерни школи преди всичко в Австро-Унгария, Белгия, Германия, Италия, Русия и Франция.

В българската строителна среда започва разпределение на познати и нови роли на участниците в създаването на строежи. Настъпва разграничаването на творческия, технологичния, управленския, приложния и надзорния елементи на процеса, което от векове е естествено в повечето европейски строителни култури, вкл. и в тази на Бавария.

В Доклад №1957 от 14.08.1881 г. подполковник Арнолд фон Ремлинген, Управляващ Министерството на вътрешните дела, предлага на Княз Александър Батемберг утвърждаването на „Правила за строене на частни здания в градовете на Българското Княжество“ с мотивите, че „почти всичките градове на Княжеството са распланирани неправилно, по турски образец“ и че построяването на нови здания по старите градски планове „би било крайне нежелателно, както от санитарна, тъй и от икономическа точка зрение“. [2] Одобрените Правила (виж. ДВ бр.59 от 19.08.1881 г.) регламентират: „Плановете на градовете се снемат и съставят от градските архитектори под контрола и ръководството на съответствените правителствени инженери.“ (§ 1). [3]

В този първи по естеството си нормативен акт са определени характеристиките на новите сгради. Тук за първи път се прокарва цялостна идея за функциите, правата и отговорностите на участниците в инвестиционния процес. В молбата си за получаване на строително „дозволение“ (разрешение) всеки „стопанин“ трябва да посочи „името на лицето (архитектора), което ще наглежда работата“. (§ 25, б. „г“) Надзор върху работата и съставяне на проекти се поверяват на лица, които имат съответно разрешение за това (§ 64). Такова разрешение получават лица, които имат задгранични дипломи за право на произвеждане на строителни работи, които дълго време са се занимавали с производството на технически работи и са лично познати на правителствения инженер като опитни строители (§ 65). Надзорът (в защита на частния интерес) и контролът (в защита на публичния интерес) върху строителния процес са диференцирани. Въпреки че тези Правила „не произтичат от надлежно промулгиран закон, според което нямат законна сила пред съдебните власти в Княжеството“, въпреки техните „техническа несъстоятелност“ и „економична и хигиенична несъобразност“ те показват стремеж да се постигне „една желана хармония в отношенията и в сблъскванията на частните интереси с обществените и наопаки“. [4] Те все пак са първи опит за третиране на процесите в устройственото планиране и архитектурата като обща правна материя.

Преодоляването на недостатъците на горните Правила се възлага на новия Закон за благоустройството на населените места в Княжество България от 30.11.1897 г., подготвян чрез многостранно обсъждане още от 1892 г. и основан до голяма степен на подобен закон от 1896 г. във Франция. В чл. 30 се появява „ръководящия строенето майстор или архитект“, натоварен с отговорността за наличието на „местостроенето“ на „дозволителния билет, утвърденият проект, ако има такъв и протоколът“, който съдържа „ясно означаване на регулачните и нивелационните репери“. Надзорът върху „правилното извършване на строителните работи в населени места“ се възлага на публични власти. (чл. 42) „Планове на населени места и проекти за каквито и да било градежи се изработват само от лица, техническото образование на които е констатирано чрез специални свидетелства от Министерството на Обществените сгради, Пътищата и Съобщенията; а ръководството на строителни работи може да става и от лица с призната от споменатото министерство строителна подготовка.“ (чл. 45) [5]

Новият Закон за благоустройството на населените места в Княжество България от 1905 г. постановява: „Зданията се строят, според условията на техниката и естетиката, по такъв начин и от такива строителни материали, каквито трябва да осигуряване нужната за предназначението им здравост, сигурност от пожар, хигиеничност, както и да не пречат на местното обществено съобщение.“ (чл. 61) И в този закон надзорът е прерогатив на публични власти. (чл. 66) „Разните планове, проекти, снимки, експертни заключения и други книжа от технико-строително естество имат законна валидност, само ако са респективно подписани от лице с признато и оповестено по горния начин висше или средно техническо образование. Професионалните квалификации права и отговорности на инженери, архитекти, геодети и землемери с висше и средно образователно специализуване се уреждат чрез специален правилник ...“ „... Лица с незавършено или без никакво техническо образование, които са изпълнявали досега самостоятелно повече от 10 години време специални технически длъжности при държавни, окръжни и общински учреждения в Княжеството ... практикуват свободно и

отговарят за техническите си работи, но не могат да си присвояват академически титли ...“ (чл. 70) [6]

През 1911 г. с изменения и допълнения към Закона (вече Закон за благоустройство на населените места в Царство България) настъпват и следните редакции:

„Планове и нивелации на населени места и полски места, както и проекти за каквито и да било строения и регулации се съставят и прилагат изобщо от специалисти с легализирано в царството висше техническо образование и с дадено им право за свободна техническа практика в царството. Разните планове, проекти, снимки, нивелации експертни заключения и други книжа от технико-строително естество имат законна валидност, когато са подписани от специалисти с право на свободна техническа практика в царството.“ (чл. 78) „Дава се право на свободна техническа практика и за заемане на държавни, окръжни или общински технически длъжности в царството на български поданици, граждански и военни лица, които имат легализиран диплом за пълно техническо образование в признато от българската държава висше или средно техническо училище и които – след едногодишен стаж – издържат държавен проверочен практически и теоретически изпит по специалността им съгласно утвърдена с указ програма...“ (чл. 79) [7]

В унисон с българската строителна традиция и с новото българско законодателство създателят на строителния план/проект е и ръководител на строителството.

В проект на арх. Христо Димов за постройка на Никола К. Панов в гр. Нова Загора от 1929 г. е посочено: „План и ръководство Архитект Христо Димов“. [8] В писмо от 13.11.1936 г. Председателят на Църковното настоятелство при храм „Св. Николай“ в гр. Стара Загора се обръща към арх. Христо Димов с молба да бъде „ръководител“ на „предприятието“ настилане на площ около храма с циментови плочи, като за целта да изработи „планове и поемни условия за единичните цени на вида на материалите“. [9]

В Наредба за застрояване на София на Министерството на съобщенията от 1934 г. е определено следното относно проектни книжа за даване на строително разрешение: „Проектните книжа и плановете трябва да са подписани от съставителите им и ръководителя на строежа...“ (чл. 75). [10]

През 1937 г. е приета Наредба-закон за инженерно-архитектната камара и за академичната организация на инженерите и архитектите в България, която задължава всички инженери и архитекти, упражняващи свободна техническа практика в страната, да членуват в Камарата. Забележително е това, че в Камарата не могат да членуват инженери и архитекти, които са на служба при държавни, автономни или общински учреждения. (чл. 1) Забележително е още и това, че „не могат да упражняват свободна техническа практика инженери и архитекти, които не са членове на камарата.“ (чл. 2) Докато Камарата е конституирана като професионална организация на архитектите и инженерите, то Съюзът на българските инженери и архитекти е замислен като „академическа организация“ (чл. 74) В последния могат да членуват всички инженери и архитекти с право на техническа практика. (чл. 73) [11]

В Закона за благоустройството на населените места в сила от 1941 г. до 1949 г., който е дословен превод от немски език, са предвидени „частнопрактикуващи инженери, архитекти и техници със средно образование“, които извършват „технически работи“ (чл. 4) Тук се появява ролята на инженерите и архитектите като вещи лица в съда. (чл. 45, чл. 87, чл. 119 и чл. 146) Тук се регламентират в детайли процедурата и книгата за

получаване на строително разрешение. (чл. 254 – чл. 268) [12] Този закон представлява последното систематично правно третиране на строителната материя в България в духа на западно-европейските строителни култури, останки от което се срещат в законодателството на Народна република България.

2.2. Архитектурната професия в България след Втората световна война и имитацията на вписването ѝ в западноевропейските професионални култури

В Закона за планово изграждане на населените места (ЗПИИМ), в сила от 1950 г. до 1973 г. се появява текст, който свидетелства за следи от холистичния подход в германската строителна култура:

„Застрояването на населените места се извършва с оглед на тяхното цялостно архитектурно-градоустройствено изграждане и оформяване съобразно с градоустройствените, регулационните, нивелетните, квартално-застроителните, улично-фасадните и другите застроителни планове и действащите строителни правила и норми.“ (чл. 52) [13]

В Правилник за планово изграждане на населените места в сила от 1950 г. до 1960 г. се предвижда:

„Застрояването на населените места става с оглед на тяхното цялостно архитектурно-градоустройствено изграждане и оформяване, съобразно с изискванията на техниката, естетиката, хигиената и насоките на социалистическия реализъм в архитектурното творчество.“ (чл. 100)

„Строителното разрешение се издава по писмено искане на инвеститора (държава, кооперация, политически и обществени организации и частни лица - собственици, или лица, които имат право да строят върху чужд имот ...“ (чл. 218)

„... Съставителят на архитектурния план е и отговорен технически ръководител на строежа, освен ако застрояването става по планове-образци на Министерството на комуналното стопанство и благоустройството.“ (чл. 219) [14]

В Правилника за приложение на Закона за планово изграждане на населените места от 1960 г. се появява фигурата на „главния архитект (инженер) при окръжния (градския) народен съвет“.

Прави впечатление, че и в новия Правилник планове за вътрешните инсталации (канализационни, водопроводни, електрически, горивни, отоплителни и други) не се представят при искане за строеж от жилищностроителни кооперации и частни лица. [15]

От 1973 г. до 2001 г. е в сила Закон за териториално и селищно устройство (ЗТСУ).

Целеполагането на законодателя вече не е техническо, а политическо:

„Територията на страната, общините и населените места се устройват съгласно с този закон с цел да се създават най-благоприятни условия за живеене, труд и отдих на населението в съответствие с материалните и духовните изисквания на обществото.“ (чл. 1) [16]

Тук се появява фигурата на „главния архитект на общината“ с правото да издава разрешение за строеж и с възможност за получаване на делегирано право на съгласуване и одобряване на проекти за строежи.

В Правилник за прилагане на ЗТСУ от 1973 г. са дефинирани процедурите по одобряване на проекти, потенциалните инвеститори и процедурите по получаване на разрешение за строеж, които в хода на времето търпят радикални промени:

„На съгласуване от главния архитект на общината или от упълномощено от него длъжностно лице подлежат идейните архитектурни проекти въз основа на решение на архитектурно-градоустройствената комисия.“ (чл. 219 ал. 1 – редакция от януари 1998 г.)

„На одобряване от главния архитект на общината или от упълномощено от него длъжностно лице подлежат работните или техническите архитектурни проекти въз основа на решение на архитектурно-градоустройствената комисия.“ (чл. 220 ал. 1 – редакция от ноември 1998 г.)

„Проектите се одобряват след представяне на: ... 3. три копия от проекта, които съдържа най-малко архитектурна част и части – конструктивна, трасировъчен план и вертикална планировка, необходимите проектни части на инсталациите, без които строежът не може да се ползва по предназначение, проект за организация и изпълнение на строителството, ако е необходимо, както и технологична част за строежите, в които се предвижда производствена или друга технология. Всяка част включва обяснителна записка, чертежи и изчисления, изработени и подписани от правоспособни архитекти и инженери, и се съгласува от компетентните органи на техническата служба на общината ... (чл. 220 ал. 2 – редакция от ноември 1998 г.) [17]

Прави впечатление, че в редакцията на чл. 220 от януари 1996 г. не фигурира изискването за представяне на „необходимите проектни части на инсталациите, без които строежът не може да се ползва по предназначение“ при одобряване на проекти:

„Чл. 220. (1) На одобряване подлежат идейните проекти, въз основа на които се издава разрешението за строеж. (2) Проектите се одобряват от главния архитект на общината или от упълномощено от него длъжностно лице въз основа на: 1. предоставени три копия от проекта, който съдържа най-малко архитектурна и конструктивна част - за сградите и съоръженията, технологична част - за строежите, в които се предвижда производствена или друга технология, и необходимите проектни части на инсталациите, без които строежът не може да се ползва по предназначение ...“ [17]

3. АРХИТЕКТУРНАТА ПРОФЕСИЯ В БАВАРИЯ ПРИ РАМКОВИТЕ УСЛОВИЯ НА МНОЖЕСТВО ПОЛИТИЧЕСКИ РЕЖИМИ

3.1. Мястото и задачите на архитектите при запазването на самобитната баварска строителна култура в обединяваща се Германия

Баварското строително право не е еднакво регулирано до средата на 19 век. Съществуват множество местни строителни разпоредби, повечето от които се основават на декрети на суверена. Преди всичко те регламентират противопожарната защита, определят уличните трасета и широчини, забраняват строителството отвъд градските стени, допускат конкретни строителни материали с определено качество.

Строителните закони в германските провинции са решаващи за градското развитие като цяло до влизането в сила на Федералния закон за строителството от 23.06.1960 г. (Bundesbaugesetz – BBauG), заместен от Строителния кодекс от 01.06.1987 г. (Baugesetzbuch – BauGB), и федералната Наредба за предназначението на териториите (Baunutzungsverordnung – BauNVO) от 01.08.1962. Докато строителните разпоредби първоначално са били основно ориентирани към противопожарната защита, те все повече третирали както градоустройствени, така и архитектурни въпроси.

Баварският строителен закон (Bayerische Bauordnung – BayBO) от 1864 до 1962 г. е валиден в различни версии с различен териториален обхват, но никога за град Мюнхен. От

една страна той побира области на строителното право, които са в неговия обхват и днес (безопасност, строителни материали, процедури и т.н.), а от друга страна първоначално включва въпроси на устройственото планиране, които вече са отпаднали.

Мюнхенските строителни закони от 1863, 1879 и 1895 г. се прилагат за съответните градски райони на Мюнхен. Смята се, че Мюнхен трябва да отговаря на по-високи стандарти поради представителните задачи на столица на кралството и на резиденция на монарха. Законът от 1895 г. е валиден (с промени) до 1962 г. (до влизането в сила на новия BauVO). Действието на издадения въз основа на тези Мюнхенски строителни закони през 1895 г. Закон за строителните зони е удължено до 1979 г.

В §1 от Наредбата за художественото оформление на строежите (Verordnung über Baugestaltung) от 10.11.1936 г. се постановява: „Строежи и промени трябва да се изпълняват така, че да са израз на почтен възглед за строителството и на професионално изработване и да се вписват безупречно в околната среда. Трябва да се отчитат своеобразието или планираното оформление на селищния, уличния или ландшафтния облик, паметниците и забележителните природни образувания.“ [18]

Променян няколко пъти Баварският строителен закон (BauVO) систематизира материята на строителното право от времето на монархията, през Ваймарската република и "Третия райх" до следвоенното възстановяване и икономическото чудо в Бавария.

3.2. Развитие на професията архитект в Бавария след Втората световна война

Тъй като от 1960 г. до 1961 г. Федералният закон за строителството (BBauG) постепенно превръща правната материя относно устройствено планирането във федерална компетентност, съответните текстове от Баварският строителен закон (BauVO) стават невалидни (напр. текстовете относно устройственото планиране).

Баварският строителен закон (Bayrische Bauordnung – BauVO) от 1962 г. се занимава с целия жизнен цикъл на сгради и урежда още участници, процедури, задачи, отговорности в процесите по създаване и променяне на сгради. Тук се появяват фигурите Възложител, Автор на идейния проект, Предприемач и Ръководител на строителството като участници в строителството.

В началото на 80-те години на XX век в баварското законодателство настъпват промени, които показват развитието на законодателните логики по отношение на две различни правни материи:

- отговорностите на участниците в едно строително начинание и
- задачите на архитектите и инженерите.

До 1982 г. в Бавария съществува посоченият „Ръководител на строителството“, като регламентиран участник в процеса със задача да следи за спазването на публично-правните разпоредби. Той като лице, зависимо от строителя, е премахнат с изменение на Баварския строителен закон, поради невъзможност да му се осигури възможност за налагане на собствената воля. По тази причина с неговата отговорност се натоварва възложителят, който от своя страна е в правото си да я прехвърля на друго физическо или юридическо лице. В същото време се сменя и надзорната отговорност на създателя на идейния проект, както и отговорността от осигуряването на доклади за съответствие преди началото на строителството. Тези доклади се изготвят и проверяват преди разрешаването на строителството само за сгради от по-високите категории и т. нар. специални сгради (категоризацията в Бавария не включва други видове обекти освен

сгради), а за всички видове сгради, които са на разрешителен или уведомителен режим, те се изискват да са налични към момента на започване на строителството.

По отношение на Автора на идейния проект в чл. 51 на ВауВО се казва следното:

„(1) ¹ Авторът на идейния проект трябва да е способен, имайки предвид експертиза и опит, за подготовката на съответното строително начинание. ² Той е отговорен за пълнотата и пригодността на своя проект. ³ Авторът на идейния проект трябва да гарантира, че отделните чертежи, индивидуалните изчисления и инструкциите, необходими за строителството, отговарят на публично-правните разпоредби.

(2) ¹ Ако авторът на идейния проект няма необходимите експертни познания и опит в отделни специализирани области, той трябва да подтикне възложителя да привлече подходящите специалисти. ² Те са отговорни за изготвяните от тях документи, които трябва да подпишат. ³ Авторът на идейния проект остава отговорен за надлежното съгласуване на всички специализирани проекти.“ [19]

Професионалният профил на архитекта е очертан в Наредба за хонорарите за услугите на архитектите и инженерите (Verordnung über die Honorare für Architekten- und Ingenieurleistungen (Honorarordnung für Architekten und Ingenieure – НОАІ. Тук дейността на архитектите се засяга преди всичко в Част 3 – Проектиране на строителен обект, Раздел 1 – Сгради и вътрешни пространства и в Приложение 10 – Основни дейности в спектъра от услуги относно сгради и вътрешни пространства, Извънредни дейности, Списъци на видовете строителни обекти. Отделните спектри от дейности в Наредбата за хонорарите за услугите на архитектите и инженерите (НОАІ) се разделят на фази на изпълнение (ФИ), при което спектрите от дейности редовно имат 9 фази на изпълнение, които представляват най-малките остойностявани в НОАІ единици.

Фазите на изпълнение от своя страна съдържат основните дейности, които се остойностяват от НОАІ. Под основни дейности се разбират онези дейности, „които като цяло са необходими за надлежното изпълнение на една строителна поръчка“ (§ 3 ал. 2).

Допълнителните дейности не се обхващат от системата за остойностяване на НОАІ. Все пак НОАІ посочва допълнителни дейности. Това изброяване, обаче, нито е пълно, нито представлява остойностяване на допълнителните дейности, хонорарът за които се договаря свободно (§ 3 ал. 3 изр. 3). [20]

Заедно с развитието на строителното право протича и процесът по етаблиране на гилдията на архитектите в обществото. На 31.07.1970 г. влиза в сила Баварският закон за архитектите и от 01.01.1971 г. започва работата си Баварската камара на архитектите. В новия Закон за Баварската камара на архитектите и Баварската камара на инженерите в строителството (Закон за строителните камари) (Gesetz über die Bayerische Architektenkammer und die Bayerische Ingenieurekammer-Bau (Baukammerngesetz – ВауКаG)) от 2007 г. е дефинирано професионалното поле на дейността на архитектите:

„Член 3 Професионални задачи

(1) Професионалните задачи на архитекта са по-специално: художествено, техническо, икономическо, екологично и социално проектиране на строежи, като се обръща особено внимание на аспектите, свързани с безопасността на потребителите и обществеността, както и общинското и селищното устройство в рамките на неговата специалност.

(2) Професионалните задачи на интериорния архитект са по-специално художествено, техническо, икономическо, екологично и социално проектиране на вътрешните пространства и на свързаните с тях конструктивни промени на сградите.

(3) Професионалните задачи на ландшафтния архитект са по-специално: художествено, техническо, икономическо, екологично и социално проектиране на ландшафт, открити пространства и градини, както и общинско и селищно устройство в рамките на неговата специалност.

(4) Професионалните задачи на урбаниста са по-специално: художествено, техническо, икономическо, екологично и социално селищно и пространствено планиране, както и разработването на устройствени планове.

(5) ¹Професионалните задачи на инженер-консултанта са по-специално: самостоятелно и независимо консултиране и проектиране в областта на инженерството...

(6) ¹Професионалните задължения по алинеи от 1 до 5 включват също консултиране, подкрепа и представяване на възложителя, частния работодател или публичния работодател по въпроси, свързани с планирането, изпълнението и управлението на начинанието, както и надзор на самото изпълнение и развитие на проекта. ²Професионалните задачи могат да включват също експертни, преподавателски, научноизследователски и развойни дейности, други услуги при подготовката и управлението на мероприятия по проектирането, строителството и използването на строежи, както и установяването на свързаните с тях проблеми относно безопасността и здравеопазването.

(7) ¹Отличителен белег на професионалната дейност на лицата, посочени в алинеи от 1 до 5, е интелектуалното и творческото овладяване на професионалните задачи, като се отчита тяхната сложност, по-специално по отношение на технико-функционалните, социално-икономическите, архитектурните, правните и екологичните аспекти. ²Дейността отчита потребностите на възложителя и общността, като същевременно зачита архитектурното наследство и природните основи на живота.“ [21]

В Закона за строителните камари е определена и професионалната тежест, което носят архитектите:

„Член 24 Професионални задължения

1) ¹Членовете на камарите са длъжни да упражняват съвместно професията си, да отговарят на доверието, което им се оказва във връзка с професията им, и да се въздържат от всичко, което би могло да урони репутацията на професията им. ²Те са задължени по-специално:

1. да се усъвършенстват професионално,
2. да се държат колегиално и да се въздържат от нелоялна конкуренция,
3. да се застраховат адекватно срещу претенции за професионална отговорност,
4. да предоставят на получателите на услуги и на компетентните органи информации и данни за контакт в съответствие с членове 22, 27 и 28 ал. 4 от Директива 2006/123/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 12 декември 2006 г. относно услугите на вътрешния пазар (АВІ L 376 стр. 36).

³Подробностите са определени от професионалните регламенти.

(2) Поведение извън професионалната дейност е нарушение на професионалните задължения, ако то според обстоятелствата на отделния случай е особено вероятно да

накърни доброто име и доверието по начин, който е важен за репутацията на професията.“ [21]

- Гилдията стои днес пред редица нерешени предизвикателства. Например:
- резервираното за членовете право да подават документи за строително разрешение, което се появява в момента около дискусиата за „запазените задачи“;
- сегашната тенденция за възлагане на обществени поръчки на главни изпълнители и на инженеринг, вместо на проектанти, работещи за общото благо и формиращи екипи с местни строителни занаятчии;
- кадровата политика в държавната строителна администрация, която се свежда до игнориране на проектантските умения и замяната им с правна експертиза;
- непостигнатото увеличаване на минималната продължителност на висшето образование чрез дистанционно изучаване на дисциплините от шест на осем семестъра. [22]

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Паралелното проследяване на развитията на рамковите условия за упражняване на професията архитект в България и Бавария от края на 19ти век до днес показва, че до края на Втората световна война двете архитектурни гилдии са следвали една и съща посока на утвърждаване на аналогични техни обществени роли. След трансформацията на българското общество след войната архитектурната професия губи значението си на водещ фактор в създаването на жизнената среда и ролята на архитекта е сведена до художествено-творческия елемент на процеса по създаване на сгради. След разпадането на социалистическата политическа среда в правната доктрина за българското благоустрояване все още не е прокарано ново разбиране за съотношението между обществените и частните интереси и по тази причина взаимоотношенията между участниците в процеса по създаване на архитектура запазват деформациите от отминалия режим. Архитектът в България все още не е възвърнал правото и способността си да е създател на сгради, а не само на проектна документация.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Ненов Г., Благоустройствен наръчник; Печатница „Художник“, София, 1929; стр. 17-23 (книга)
- [2] Доклад до Негово Височество №1957 от 14.08.1881 г. на подполковник Ремлинген; Държавен вестник бр. 59 от 19.08.1881 г., стр. 471 (публикация в периодично издание)
- [3] Правила за строене на частни здания в градовете на Българското Княжество; Държавен вестник бр. 59 от 19.08.1881 г., стр. 471 (публикация в периодично издание)
- [4] Ненов Г., Благоустройствен наръчник; Печатница „Художник“, София, 1929; стр. 28 (книга)
- [5] Закон за благоустройството на населените места в Княжество България; Държавна печатница, София, 1898 (книга)
- [6] Закон за благоустройството на населените места в Княжество България; Стенографически дневници на XIII ОНС, II РС, LVI 3, 22/I 1905 стр. 2112 - 2114. (книга)
- [7] Държавен вестник бр. 60 от 1911 г. (публикация в периодично издание)

- [8] Димов Х., Проект за постройка на Никола К Панов, Фонд 846К Опис 1 Архивна единица 14; Държавен архив, Стара Загора (*архивна единица*)
- [9] Писмо №51 от 13.11.1936 г. на Председателя на Църковно настоятелство при храм „Св. Николай“ в гр. Стара Загора до арх. Христо Димов; Фонд 846К Опис 1 Архивна единица 10; Държавен архив, Стара Загора (*архивна единица*)
- [10] Наредба за застрояване на София; Министерството на съобщенията, 1934 г.; Държавен вестник бр. 65 от 1934 г. (*публикация в периодично издание*)
- [11] Наредба-закон за инженерно-архитектната камара и за академичната организация на инженерите и архитектите в България; Държавен вестник бр. 221 от 1937 г. (*публикация в периодично издание*)
- [12] Закон за благоустройството на населените места; Държавен вестник бр. 117 от 1941 г. (*публикация в периодично издание*)
- [13] Закон за планово изграждане на населените места, Държавен вестник бр. 227 от 1949 г. (*публикация в периодично издание*)
- [14] Правилник за планово изграждане на населените места, Държавен вестник бр. 51 от 1950 г. (*публикация в периодично издание*)
- [15] Правилник за приложение на закона за планово изграждане на населените места, Държавен вестник бр. 76 от 1960 г. (*публикация в периодично издание*)
- [16] Закон за териториално и селищно устройство, Държавен вестник бр. 29 от 1973 г. (*публикация в периодично издание*)
- [17] Правилник за прилагане на Закона за териториалното и селищно устройство, <https://www.eria-bg.com/wp-content/uploads/2019/02/ppztsu.pdf> [посетен на 13 юни 2024 г.]
- [18] Reichsgesetzblatt (RGBl), Jahrgang 1936, Teil I, стр. 938 (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/04/Deutsches_Reichsgesetzblatt_36T_1_106_0938.jpg) [посетен на 12 юни 2024 г.]
- [19] Bayerische Bauordnung (BayBO) в редакцията от публикуването на 14 август 2007 г. (GVBl. S. 588) BayRS 2132-1-B; <https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/BayBO>true> [посетен на 12 юни 2024 г.]
- [20] Verordnung über die Honorare für Architekten- und Ingenieurleistungen (Honorarordnung für Architekten und Ingenieure – HOAI) в редакцията от 2021 г.; <https://www.hoai.de/hoai/volltext/hoai-2021/> [посетен на 12 юни 2024 г.]
- [21] Gesetz über die Bayerische Architektenkammer und die Bayerische Ingenieurekammer-Bau (Baukammerngesetz – BauKaG) от 9 май 2007 г. (GVBl. S. 308) BayRS 2133-1-B; <https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/BayBauKaG>true> [посетен на 12 юни 2024 г.]
- [22] Mader E.-O., 50 Jahre Bayerische Architektenkammer – ein Überblick; 50 Jahre Kammer. Das Jubiläumsjahr 2021 im Rückblick; Bayerische Architektenkammer 2021, стр. 11; https://www.byak.de/data/Publikationen/ByAK_50_Jahre_Booklet.pdf [посетен на 12 юни 2024 г.]